

विश्वमना वैयश्वः। मित्रावरुणौ, १०-१२ विश्वे देवाः। उष्णिक्, २३ उष्णिग्गर्भा

ता वां विश्वस्य गोपा देवा देवेषु यज्ञिया। ऋतावाना यजसे पूतदक्षसा ॥ ८.०२५.०१

ता- तौ। वाम्- युवाम्। विश्वस्य- सर्वस्य। गोपा- गोप्तारौ। देवा- देवौ। देवेषु। यज्ञिया- पूज्यौ।

ऋतावाना- प्रकृतिनियतिभूतसत्ययुक्तौ। यजसे- यज्ञाय। पूतदक्षसा- पवित्रसामर्थ्यवन्तौ ॥१॥

मित्रा तना न रथ्या३ वरुणो यश्च सुक्रतुः। सनात्सुजाता तनया धृतव्रता ॥ ८.०२५.०२

मित्रा वरुणः- मित्रावरुणौ। ऋताधिदैवतं वरुणः। स्नेहाधिदैवतं मित्रः। तना- विस्तृतभावनानाम्।

न- च। रथ्या- नेतारौ। सनात्सुजाता- चिरादेव शोभनजन्मानौ। तनया- आदित्यौ। धृतव्रता-

व्रतधारकौ। धर्मधारकौ। नियतिधारकौ। वरुणः। सुक्रतुः- शोभनप्रज्ञायुक्तः ॥२॥

ता माता विश्ववेदसासुर्याय प्रमहसा। मही जजानादितिर्ऋतावरी ॥ ८.०२५.०३

ऋतावरी- प्रकृतिनियत्याधारभूता। अदितिः- अखण्डप्रकृतिः। महती- मही। माता- विश्वजननी।

विश्ववेदसौ- सर्वज्ञौ। प्रमहसा- महान्तौ। असुर्याय- प्राणाय। ता- तौ। जजान- ससर्ज ॥३॥

महान्ता मित्रावरुणा सम्राजा देवावसुरा। ऋतावानावृतमा घोषतो बृहत् ॥ ८.०२५.०४

महान्ता- महात्मानौ। मित्रावरुणा। सम्राजा- स्वामिनौ। देवौ- द्योतनशीलौ। असुरा- प्राणदौ।

ऋतावानौ- प्रकृतिनियतिभूतसत्ययुक्तौ। बृहत्- महत्। ऋतम्- प्रकृतिनियतिभूतसत्यम्। आ

घोषतः- गर्जतः ॥४॥

नपाता शवसो महः सूनू दक्षस्य सुक्रतू। सुप्रदानू इषो वास्त्वधि क्षितः ॥ ८.०२५.०५

शवसः- बलस्य। नपाता- सन्ततिभूतौ। महः- महतः। सूनू- तनयौ। दक्षस्य- सामर्थ्ययुक्तौ।

सुक्रतू- सुप्राज्ञौ। सुप्रदानू- शोभनदानौ। इषः- सदेष्टव्याः। वास्तु- निवासस्थाने। अधि क्षितः-

निवसतः ॥५॥

सं या दानूनि येमथुर्दिव्याः पार्थिवीरिषः। नभस्वतीरा वा चरन्तु वृष्टयः ॥ ८.०२५.०६

या- यौ युवाम्। दानूनि- धनानि। दिव्याः। पार्थिवीः- भौमाः। इषः- सदेवणाः। येमथुः- प्रयच्छथः। नभस्वतीः- आकाशस्थाः। वृष्टयः। वाम्- युवाम्। आ चरन्तु ॥६॥

अधि या बृहतो दिवोऽभि यूथेव पश्यतः। ऋतावाना सम्राजा नमसे हिता ॥ ८.०२५.०७

या- यौ। बृहतः- महतः। दिवः- देवान्। यूथेव- वृषभो गोयूथानीव प्रेम्णा। अभि पश्यतः। ऋतवाना- प्रकृतिनियतिभूतसत्ययुक्तौ। सम्राजा- स्वामिनौ। नमसे- हव्यवते। हिता- हितौ ॥७॥

ऋतावाना नि षेदतुः साम्राज्याय सुक्रतू धृतव्रता क्षत्रिया क्षत्रमाशतुः ॥ ८.०२५.०८

ऋतवाना- सत्ययुक्तौ। साम्राज्याय। सुक्रतू- शोभनप्रज्ञौ। नि षेदतुः- उपविविशतुः। धृतव्रता- धृतधर्मौ। क्षत्रिया- क्षत्रियौ। क्षत्रम्। आशतुः- व्याप्तुतः ॥८॥

अक्ष्णश्चिद्रातुवित्तरानुल्बणेन चक्षसा नि चिन्मिषन्ता निचिरा नि चिक्यतुः ॥ ८.०२५.०९

अक्ष्णः- चक्षुषः। चित्- अपि। गातुवित्तरौ- मार्गवित्तरौ। अनुल्बेण- अनुष्णया स्निग्धया। चक्षसा- दृष्ट्या। नि मिषन्ता- सर्वमुन्मेषयन्तौ। निचिरा- चिरन्तनौ। नि चिक्यतुः- पूजितौ बभूवथुः ॥९॥

उत नो देव्यदितिरुष्यतां नासत्या। उरुष्यन्तु मरुतो वृद्धशवसः ॥ ८.०२५.१०

देवी- द्योतनशीला। अदितिः- अखण्डप्रकृतिः। नः- अस्मान्। उरुष्यताम्- रक्षतु। उत- अपि च। नासत्या- सत्यस्वरूपावश्चिनौ। उरुष्यताम्- रक्षताम्। वृद्धशवसः- अभिवृद्धबलाः। मरुतः- प्राणविशेषाः। उरुष्यन्तु- रक्षन्तु ॥१०॥

ते नो नावमुरुष्यत दिवा नक्तं सुदानवः। अरिष्यन्तो नि पायुभिः सचेमहि ॥ ८.०२५.११

ते- अमी यूयम् । नः- अस्माकम् । नावम्- नौकाम् । उरुष्यत- रक्षत । दिवा नक्तम्- अहोरात्रम् ।
सुदानवः- शोभनदानाः । अरिष्यन्तः- अहिंसन्तः । पायुभिः- रक्षाभिः । नि- नितराम् । सचेमहि-
समवेता भवेम ॥११॥

अघ्नते विष्णवे वयमरिष्यन्तः सुदानवे । श्रुधि स्वयावन्सिन्धो पूर्वचित्तये ॥ ८.०२५.१२
अघ्नते- अहिंसकाय । विष्णवे- व्यापनशीलाय परमात्मने । सुदानवे- शोभनदानाय । वयम् ।
अरिष्यन्तः- अहिंसन्तो भवेम । स्वयावन्- असहायगते । सिन्धो- स्यन्दनशील । पूर्वचित्तये-
प्राचीनप्रज्ञानाय । श्रुधि- शृणु ॥१२॥

तद्वार्यं वृणीमहे वरिष्ठं गोपत्यम् । मित्रो यत्पान्ति वरुणो यदर्यमा ॥ ८.०२५.१३
वार्यं- वरणीयम् । वरिष्ठम्- श्रेष्ठम् । गोपत्यम्- गोस्वामित्वम् । चिद्रश्मिपालकत्वम् । वृणीमहे-
वरणं कुर्मः । मित्रः- स्नेहाधिदेवता । वरुणः- ऋताधिदेवता । अर्यमा- सौशील्याधिदेवता । पान्ति-
रक्षन्ति ॥१३॥

उत नः सिन्धुरपां तन्मरुतस्तदश्विना । इन्द्रो विष्णुर्मीढ्वांसः सजोषसः ॥ ८.०२५.१४
उत- अपि च । अपां सिन्धुः- उदकस्यन्दकः पर्जन्यः । मरुतः । अश्विना । इन्द्रः । विष्णुः ।
मीढ्वांसः- सेत्तारः । सजोषसः- सहृदयाः । नः- अस्मदर्थम् । तत् । यच्छन्तु ॥१४॥

ते हि ष्मा वनुषो नरोऽभिमातिं कयस्य चित् । तिग्मं न क्षोदः प्रतिघ्नन्ति भूर्णयः ॥ ८.०२५.१५
वनुषः- सम्भजनीयाः । नरः- नेतारः । ते- अमी देवाः । भूर्णयः- क्षिप्रगामिनः । कयस्य चित्-
कस्यचित् । अभिमातिम्- अभिमानम् । तिग्मम्- तीक्ष्णम् । क्षोदः- उदकम् । न- इव । प्रतिघ्नन्ति-
नाशयन्ति ॥१५॥

अयमेक इत्था पुरुरु चष्टे वि विशपतिः । तस्य व्रतान्यनु वश्चरामसि ॥ ८.०२५.१६

अयम्- एषः । एकः । मित्रावरुणयोरेकः । वरुणः । विश्वपतिः- जनानां पालकः । पुरु- प्रभूतानि ।
उरु- विस्तीर्णानि । वि- विशेषेण । चष्टे- पश्यति । तस्य । व्रतानि । वः- युष्मदर्थम् । वयम् । अनु
चरामसि- अनुचरामः ॥१६॥

अनु पूर्वाण्योक्त्या साम्राज्यस्य सश्विम । मित्रस्य व्रता वरुणस्य दीर्घश्रुत् ॥ ८.०२५.१७
दीर्घश्रुत्- अतीन्द्रियश्रुतियुक्तस्य । वरुणस्य- ऋताधिदैवतस्य । साम्राज्यस्य- स्वामिनः । मित्रस्य-
स्नेहाधिदैवतस्य । व्रता- धर्मान् । पूर्वाणि- प्राचीनानि । ओक्त्या- शरणानि । अनु सश्विम-
अनुगच्छेम ॥१७॥

परि यो रश्मिना दिवोऽन्तान्ममे पृथिव्याः । उभे आ पप्रौ रोदसी महित्वा ॥ ८.०२५.१८
यः । रश्मिना- किरणेन । दिवः पृथिव्याः- द्यावापृथिव्योः । अन्तान् । परि ममे । उभे । रोदसी-
द्यावापृथिव्यौ । महित्वा- महिम्ना । आ पप्रौ- आपूरयति ॥१८॥

उदु ष्य शरणे दिवो ज्योतिरयंस्त सूर्यः । अग्निर्न शुक्रः समिधान आहुतः ॥ ८.०२५.१९
समिधानः- सम्यगुदीपितः । आहुतः- हव्यसमर्पितः । शुक्रः- शुभ्रः । अग्निः । न- इव । स्यः- सः ।
शरणे- मित्रावरुणयोः सद्गति । सूर्यः । दिवः- नभसः । ज्योतिः । उत् अयंस्त- उद्गच्छति ॥१९॥

वचो दीर्घप्रसद्वनीशे वाजस्य गोमतः । ईशे हि पित्वोऽविषस्य दावने ॥ ८.०२५.२०
दीर्घप्रसद्वनि- महागृहे । वचः- स्तुहि । गोमतः- तेजस्वि । वाजस्य- बलम् । ईशे- ईष्टे ।
अविषस्य- आरोग्यदस्य । पित्वः- अन्नस्य । दावने- दानम् । ईशे- ईष्टे । हि- खलु ॥२०॥

तत्सूर्य रोदसी उभे दोषा वस्तोरुप ब्रुवे । भोजेष्वस्माँ अभ्युच्चरा सदा ॥ ८.०२५.२१
मित्रावरुणयोः । तत् । सूर्यम् । रोदसी उभे- द्यावापृथिव्यौ च । दोषा वस्तोः- अहर्निशम् । उप ब्रुवे-
वदामि । भोजेषु- भोगेषु । सदा- सततम् । अस्मान्- नः प्रति । अभ्युच्चर- अभ्युद्गच्छ ॥२१॥

ऋज्रमुक्षण्यायने रजतं हरयाणे । रथं युक्तमसनाम सुषामणि ॥ ८.०२५.२२

ऋज्रम्- ऋजुगतिम् । रजतम्- दीप्तम् । युक्तम्- सुष्ठु योजितम् । रथम् । उक्षण्यायने- वर्षणशीले ।
हरयाणे- हरणशीले च तस्मिन् मित्रावरुणयोः सूर्ये । सुसामनि- शोभनसामयुक्ते । असनाम-
लभेम ॥२२॥

ता मे अश्व्यानां हरीणां नितोशना । उतो नु कृत्वा नां नृवाहसा ॥ ८.०२५.२३
ता- तौ । अश्व्यानां हरीणाम्- प्राणतुरगाणां मध्ये । नितोशना- शत्रून् हिंसन्तौ । कृत्वा नां-
कर्मकुशलानाम् । नृवाहसा- निर्वाहकौ । मे- मह्यं यच्छतम् ॥२३॥

स्मदभीशू कशावन्ता विप्रा नविष्ठया मती । महो वाजिनावर्वन्ता सचासनम् ॥ ८.०२५.२४
स्मदभीशू- शोभनदेहकान्तियुक्ताविति सायणः । कशावन्ता- कशायुक्तौ । नविष्ठया- नूतनया ।
मती- मत्या । विप्रा- मेधाविनौ । महः- महतः । वाजिनौ अर्वन्तौ- बलवन्तावश्चौ । सह-
युगपदेव । असनम्- समभजम् ॥२४॥

Dr. Ranganatha